

Arkhaia Anatolika

e-ISSN: 2651-4664

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 6 (2023) 82-95
DOI: 10.32949/Arkhaia.2023.59

Araştırma Makalesi

Burdur Müzesi'nden Cam Taşlı Altın Yüzük

Ayşegül SOSLU*

Öz

* Dr. Ayşegül Soslu, Burdur/Türkiye.
E-mail: atemel203a@gmail.com
Orcid id: 0000-0002-1104-1145

Sorumlu Yazar: Dr. Ayşegül Soslu,
Burdur/Türkiye.
E-mail: atemel203a@gmail.com

Geliş Tarihi: 06.08.2023
Kabul Tarihi: 04.12.2023
Online Yayın Tarihi: 31.12.2023

Makale Künyesi: Soslu, A. 2023. "Burdur Müzesi'nden Cam Taşlı Altın Yüzük." *Arkhaia Anatolika* 6: 82-95.
<https://doi.org/10.32949/Arkhaia.2023.59>

Çıkar Çatışması Beyanı: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır.

• Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Takı grubunda önemli bir yere sahip olan yüzükleri binlerce yıldır erkekler, kadınlar ve çocuklar süs eşyası olarak severek kullanmaktadır. Bunlar altın, gümüş, kurşun, demir ve bronz gibi farklı metallerin yanı sıra fildişi, fayans, kemik, cam ve doğal taşlardan yapılmıştır. Tarihsel olarak altın yüzükler Hellenistik Dönem'de yönetici, yüksek memur ve askeri statü sahibi kişi ve gruplar tarafından kullanılırken, Erken Roma Dönemi'nde toplumda statüsü olmayan kişilerin de altın yüzük takmaya başladığı tespit edilmiştir. Geç Roma Dönemi'nde toplumun her kesiminin yaygın olarak değerli metallerden yapılmış yüzükler taktığı bilinmektedir. Bu değerli metallerden yapılmış yüzük takmanın artık bir statü göstergesi olmadığını göstermektedir.

Bu çalışmanın konusunu Burdur Müzesi'nde bulunan altın bir yüzük oluşturmaktadır. Yüzük müzeye satın alma yolu ile kazandırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmış olup, tamamı korunmuştur. Yüzüğün formu "D" kesitlidir. Yüzük taşı oval biçimli bir camdır; kaş kısmı dışbükey profilli, iç yüzeyi düzdür. Üzerinde kanatlı bir tanrıça (Nike) tasvir edilmiştir. Çalışmanın amacı, yüzük taşı üzerindeki tasvirin kimliğini ve ikonografisini tanımlamak, yüzüğü takan kişinin statüsünü tespit edebilmek ve yüzüğün ait olduğu dönemi belirlemektir.

Burdur Müzesi örneğinin değerlendirilmesinde öncelikle formu üzerinde durulmuştur. Daha sonra yüzük taşı üzerindeki tanrıçanın tasviri ve kompozisyonu ikonografik açıdan ele alınmıştır. Son olarak Nike tasvirli yüzüklerin Burdur Müzesi örneğiyle benzerlikleri ve farklılıkları araştırılmıştır. Bu yaklaşımlar dikkate alınarak Burdur Müzesi örneği için tarih önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hellenistik Dönem, antik takı, altın yüzük, yüzük taşı, kanatlı tanrıça, Nike, Victoria.

Arkhaia Anatolika

e-ISSN: 2651-4664

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 6 (2023) 82-95
DOI: 10.32949/Arkhaia.2023.59

Research Article

A Gold Ring with Glass Stone from Burdur Museum

Ayşegül SOSLU*

Abstract

* Dr. Ayşegül Soslu, Burdur/Türkiye.
E-mail: atemel203a@gmail.com
Orcid id: 0000-0002-1104-1145

Corresponding Author: Dr. Ayşegül Soslu,
Burdur/Türkiye.
E-mail: atemel203a@gmail.com

Received Date: 06.08.2023
Acceptance Date: 04.12.2023
Online Publication Date: 31.12.2023

Citation: Fındık, E. F. 2023. "A Gold Ring with Glass Stone from Burdur Museum." *Arkhaia Anatolika* 6: 82-95.
<https://doi.org/10.32949/Arkhaia.2023.59>

Conflicts of Interest: No conflict of interest has been declared.

Copyright & License: Authors retain copyright of their work and their articles are licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

• The scientific and legal propriety of the articles published in the journal belongs exclusively to the author(s).

For thousands of years, men, women, and children have fondly utilized rings as decorative items. These are made of different metals such as gold, silver, lead, iron and bronze, as well as ivory, tiles, bone, glass and natural stones. Historically gold rings were only used by administrators, high-ranking officials, upper class citizens, and groups with military status. During the Hellenistic Period, it has been determined that people without status in society began to wear gold rings in the Early Roman Period. It is known that in the Late Roman Period, all segments of Roman society commonly wore rings made of precious metals. This shows that wearing rings made of precious metals was no longer a sign of status.

The subject of this study is a gold ring in Burdur Museum. The ring was obtained by the museum through purchase. It was made by lost wax casting and is completely preserved. The form of the ring is a "D" in cross section. The ring stone is an oval-shaped glass cabochon; the bezel of ring is convex and the seat of the stone is flat. A winged goddess (Nike) is engraved on it. The aim of the study is to define the identity and iconography depicted on the ring stone, to determine the status of the person wearing the ring and to determine the period to which the ring belongs.

While evaluating the Burdur Museum example, the focus was primarily on form. Then, the depiction and composition of the goddess on the ring stone were discussed by iconographical way. Finally, the differences and similarities of the rings depicting Nike with the Burdur Museum sample were investigated. Taking these approaches in to consideration, a date proposal was made for the Burdur Museum example.

Keywords: Hellenistic Period, ancient jewellery, gold ring, ring stone, winged goddess, Nike, Victoria.

Giriş

Tarihsel süreci insanlık tarihi kadar eski olan takılar, çeşitli malzeme ve tekniklerle farklı biçimlerde yapılabilen, vücudun çeşitli yerlerine takılabilen objelerdir. Takılar arasında önemli bir grubu oluşturan yüzükler erkek, kadın ve çocuklar tarafından binlerce yıl boyunca süs amaçlı kullanılmıştır. Farklı materyaller kullanılarak üretilen yüzüklerin aynı şekilde form çeşitliliği de oldukça fazladır.

Arkeolojik kazılardan, altın, gümüş, bronz, kurşun ve demir gibi farklı metallerin yanı sıra kemik, fayans, fildişi, doğal taşlar ve camdan yapılmış çok sayıda yüzük ele geçmiştir. MÖ 2. binde ilk yüzük örnekleri, Kültepe'deki bir mezarda tespit edilmiştir¹. Geometrik Dönem'e (MÖ 900-700) ait yüzükler, kazıma çizgilerle bezenmiş ancak bu tipteki yüzükler dönemin sonuna doğru yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Bu dönemde özellikle bronzdan ve demirden üretilmiş, basit halka formu çok sayıda yüzük ile karşılaşmıştır². MÖ 7.-5. yüzyıllar arasında yüzükler ince halkalı ve yuvarlak kesitliken, yüzük kaşı ince yaprak biçimlidir³. MÖ 4. yüzyılda yüzüklerin boyutları büyümeye başlamıştır⁴. Hellenistik Dönem'de ortaya çıkan "D" kesitli yüzük halkası, Roma Dönemi'nde yaygınlık kazanmıştır⁵. Hatta ilginç bir şekilde bu dönemde erkeklerin yüzük takması kadınlara göre oldukça fazladır⁶. MS 1. yüzyıldan itibaren azat edilmiş kölelerin altın yüzük takmaya başladıkları bilinmektedir⁷. MS 3.-4. yüzyıllarda Romalıların çok daha yaygın bir şekilde değerli metallerden yapılan yüzükleri taktıkları belirlenmiştir⁸. Yüzükler Hellenistik Dönem'de olduğu gibi Roma Dönemi'nde de askeri erk tarafından kullanılmış olup, özellikle Romalı askerler, ait oldukları lejyonun adının yazılı olduğu altın, bronz veya demirden yapılmış yüzükleri takmışlardır⁹.

Yüzüklerin genişletilen üst bölümü yüzük kaşdır. MÖ 7. yüzyıldan MÖ 4. yüzyılın sonuna dek yüzük kaşlarında scarabe kullanımı yaygındır. MÖ 5. yüzyılda kullanılan scarabe tarzında yapılmış yüzüklerin taşları oval ve yuvarlak gövdelidir¹⁰. Buna karşın Hellenistik Dönem'de kaş yuvasına jasper taşı, akik, fayans, garnet, karnelyan, kuvars, mor yakut, kalsedon ve cam gibi değerli taşlar yerleştirilerek, bu bölüm kabartma veya oyma, mühür, motif ya da figürlerle bezenmiştir¹¹. MÖ 4.-1. yüzyıllar arasındaki yüzük taşları dışbükey, yuvarlak, dikdörtgen ve oval formu¹²; MS 1.-2. yüzyıllar arasında düz veya dışbükey kavisli¹³; MS 2.-3. yüzyıllar arasında yuvarlak ve dairesel gövdeli¹⁴; MS 4.-7. yüzyıllar arasında ise dışbükey gövdelidir¹⁵.

¹ Zimmermann 2016, 8, 10, fig. 19. Yüzüklerin taşları obsidyen ve lapis-lazuliden yapılmıştır. Kültepe'deki metal yüzük halkalarının kaba bir biçimde işlendiği yüzük taşları ile dekore edildikleri de görülmektedir, bk. Spier 1992, 17, no. 13.

² Spier 1992, 17.

³ Williams ve Golden 1994, 50.

⁴ Williams ve Golden 1994, 95, no. 48, 105, no. 58-59, 205, no. 136, 211, no. 143, 253, no. 194-196. Yüzük halkaları yuvarlak kesitlidir. Kaş halkanın üzerine monte edilmektedir; insan ve bitki betimi fazladır, bk. Çelikbaş 2018, 1053. Bu dönemde değerli/yarı değerli doğal taşlardan yapılmış yüzükler yaygınlaşmıştır, bk. Marshall 1907, 231; Lightfoot ve Arslan 1992, 234; Whitehouse 2003, 64.

⁵ Marshall 1907, 231; Lightfoot ve Arslan 1992, 234; Whitehouse 2003, 64.

⁶ Lindhagen 2015, 24-26.

⁷ Plin. nat. XXXIII, 8.

⁸ Lindhagen 2015, 23-24.

⁹ Popovic 2010, 56-57; Lindhagen 2015, 24-26; Crummy *et al.* 2016, 13-15; Milovanović 2018, 135.

¹⁰ Marshall 1907, 9; Walter 1926, 64-65.

¹¹ Spier 1992, 1; Tonkova 1997a, 20, fig. 9.

¹² Plin. nat. XXXVII, 109; King 1866, IV, 9; Gray 1983, 195; Spier 1992, 145; Tonkova ve Bojkova 2015, 73.

¹³ Aparaschivei ve Chiriac 2018, 97; Marshall 1907, 31; Walter 1926, 322-350; Fossing 1929, 31.

¹⁴ Marshall 1907, 31; Fossing 1929, 31; Walter 1926, 120-121; Maaskant-Kleibrink 1978, 86; Spier 1992, 124; Hamat 2014, 75.

¹⁵ Richter 1956, 63-86.

Yüzük taşlarında tanrı/tanrıça, insan ve gündelik yaşamdan sahneler ile hayvan figürleri tasvir edilmiştir¹⁶. Bu tasvirler arasında en yaygın olanı tanrı/tanrıça figürleridir. Oyma tekniğiyle yapılmış bu tip taşların kullanıcıları ile özdeşleşerek, sahibinin markası/imzası haline geldiği bilinmektedir¹⁷. İşlevine göre bu yüzükler *apotropeik* amaçlı da kullanılmışlardır¹⁸.

Bu çalışmada, 2008 yılında "Geziliş Görülmeye Değer Müze"¹⁹ ödülünü alan Burdur Müzesi koleksiyonundan bir adet altın yüzük ele alınmıştır. Satın alma yoluyla müzeye kazandırılmış olan bu eserin buluntu yeri ve kontekstine ait herhangi bir kayıtlı bilgi yoktur. Bu nedenle ilk olarak yüzüğün tipolojik çalışması yapılmış, daha sonra eser analoji ve stil kritiği açısından benzer örnekleriyle karşılaştırılarak, ait olduğu dönem belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda arkeolojik kazı çalışmaları sonucu müze ve özel koleksiyonlara kazandırılmış olan örneklerden de yararlanılmıştır.

Burdur Müzesi'nde Sergilenen Yüzük

Eser, Burdur Müzesi'ne 28/07/1977 tarihinde satın alma yolu ile kazandırılmıştır. Aynı müzede K.103.66.77 envanter numarasıyla sergilenmektedir. Yüzük, takı yapımında en çok tercih edilen malzeme olan altından üretilmiştir²⁰. Döküm tekniğinde yapılan²¹ eser sağlam durumdadır. Yüzük halkası "D" kesitlidir ve halka yukarıya doğru yükselerek yuvarlak bir omuz ile kaşa bağlanmıştır. Yüzük, 2,55 cm yüksekliğinde, 2 cm genişliğindedir.

Burdur Müzesi'nde korunan altın yüzük, matlaşmış yarı saydam koyu kırmızı renkli cam bir taşta sahiptir. 1,3 cm genişliğinde, 1,6 cm uzunluğundaki oval yüzük taşı dışbükey formlu, kalın cidarlıdır. Dışbükey kavisli üst yüzeyinde *intaglio* (kazıma) yöntemi ile yapılmış kanatlı bir tanrıça betimi yer almaktadır. Profilden ve ayakta betimlenen figürün gövdesi sola doğru yönelmiştir. Ayakların konumundan ve elbise kıvrımlarının duruşundan, tanrıçanın uçar pozisyonda betimlendiği anlaşılmaktadır. Sol ayak ileride iken

¹⁶ Fossing 1929, pl. I, no. 2-3; Dági 2013, 88, fig. 3. Yalın takı formlarının çeşitliliği artmıştır. MÖ 5. yüzyıl yüzüklerinde insan ve hayvan figürlerine yer verilmiştir, bk. Deighton 2016, 45.

¹⁷ Ignjatović 2017, 94-95.

¹⁸ Arslan ve Yeğin 2021, 117.

¹⁹ Sop *et al.* 2019, 3889-3910.

²⁰ Bu konuda Yaşlı Plinius, altın yüzüklerin kökenine ilişkin önemli mitolojik ve tarihsel olaylardan söz etmiştir. Yüzük takanın bir suç işlediğini söylemekle başlar. Takılan halka, mitolojik kahraman Prometheus'u kayaya bağlayan zincirin bir simgesidir. Antik yazarın bildiği ilk altın yüzük, Kral Midas'ın gömülü taşı tersyüz ettiğinde sahibini görünmez yapan yüzüktür. Ayrıca Roma'daki Capitol Tepesi'nde bulunan ve yüzüksüz olan Romulus'un heykelinden söz etmiştir, bk. Plin. *nat.* XXXIII, 4; XXXVII, 1; Lindhagen 2015, 22. Grek mitolojisine göre Prometheus, tanrıların iradesi dışında insanları çamurdan yaratan ve onlara ateşi öğrettiği kişidir. Ceza olarak, her günün ve her olayın sonsuza dek tekrarlandığı ölümler diyarı Hades'te bir kayaya bağlandı. Her gün bir kartal gelip Prometheus'un karaciğerini, cehennem gibi dayanılmaz bir acı içinde defalarca gagaladı. Kartal, en önde gelen tanrı Zeus'a aitti. Bu nedenle yüzük, Yaşlı Plinius'a göre bir süs değil, bir zincirdi. Başlangıçta demirden yapılmıştı ve savaşçı cesaretinin ve dayanıklılığının bir ifadesiydi (Erhat 2011, 254-257). Altın yüzükler ilk olarak Kıta Yunanistan'da kullanılmıştır. Atina'da mühür yüzüklerin kullanımı MÖ 7. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Kanun koyuculardan Solon (MÖ 638-558) ve Filozof Diogenes (MÖ 412-323) tarafından oymacıların, kimlik görevi gören mühür yüzüklerin üretim kalıplarına bakmaları yasaklanmıştır. Bu durumu, okuma-yazma oranı düşük bir toplumda mühür yüzükler oymacılarca farklı amaçlar için kullanılabilir, bk. Diog. Laert. II, 57; Lindhagen 2015, 22-23. Roma Dönemi'nde bu tür yüzüklerin bir evin dolabında saklanması yaygın olduğu bilinmektedir, bk. Plin. *nat.* XXXIII, 6.

²¹ Yüzüklerin üretimlerinde formlara göre ince metal levha, tel, çekiçleme ve döküm gibi farklı teknikler kullanılmaktadır. Döküm, eritilen madenlerin istenen biçimde hazırlanmış kalıplara dökülerek doldurulmasıdır. Bu teknik ile kolye, küpe, bilezik, amulet, iğne, fibula ve yüzük gibi takılar üretilmektedir. Kalıplar tek parçadan yapıldığı gibi iki ya da üç parçadan meydana gelen çoklu kalıplar da vardır. Bunlar birbirlerine çengeller aracılığı ile tutturularak da kullanılabilirdi. Kalıplar arasındaki boşluğa eritilmiş metal akıtılıyordu. Reçine ve kilden yapılan iç kalıplar genellikle takının içinde kalabiliyordu (Yıldırım 1989, 8) ya da Cire-Perdue (Balmumu tekniği) ile açılan küçük delikten akıtılarak boşaltılabiliyordu, bk. Davey 2009, 147-152.

sağ ayak uçuşan elbise kıvrımları arasında kalmıştır. Üzerinde, kıvrımları yumuşak bir şekilde akan *khiton* vardır. Uçar pozisyonda verilmesinden dolayı elbise kıvrımları sol ayak üzerine dökülmektedir. Sırtından çıkan kanatlar başın arkasından geriye doğru hafif açık devam etmektedir. Başını sola doğru çevirmiş; baş çok hafif yukarı kalkıktır. Yüz yapısındaki en dikkat çekici özellik, figürün burnunun diğer uzuvlarına göre büyük yapılmasıdır. Kaş ve göz yapısı tam olarak seçilememektedir. Göz kısmı hafif çukur bırakılarak yüzeysel işlenmiş, dudaklar da yine hafif belirginleştirilmiş, çene yuvarlak verilmiştir. Başındaki şua tacı üzerindeki ışın motifleri, başın üst kısmını kapatmıştır. Boyun uzun ve incedir. İleriye doğru uzattığı sol elinde defne çelengi, sağ elinde ise sağ omzunun üzerine dayadığı bir palmye dalı tutmaktadır. Burdur Müzesi'nde korunan yüzük taşının üzerine işlenen bu kanatlı tanrıça betimi Nike'dir.

Yüzüğün Formu

Yüzükler parmağın alt bölümünü kavrayan halka ile üst kısmında yüzük kaşı ve omuz ile birlikte üç bölümden meydana gelmektedir. Yüzük halkalarının kesiti dairesel, yarım daire (D), kare ve ince bant biçimlidir²². Burdur Müzesi'nde korunan altın yüzük halkası "D" kesitlidir. Bu forma sahip yüzükler MÖ 3. yüzyılın ortalarından itibaren yapılmaya başlanmış ve üretimleri uzun süre devam etmiştir. Kaş yuvaları geniş oval biçimlidir; üzerinde tanrı/tanrıça betimlerine oldukça fazla yer verilmiştir. Ayrıca, bu dönem yüzüklerinde kaş bölümüne figürler *intaglio* (kazıma) yöntemi ile işlenmektedir²³. MÖ 2. yüzyıl başlarında oval ve dışa taşkın olarak yapılan kaş yuvasının kenarı dairesel formu halka ile birleşmiştir. Halka boşluğu dairesel olan yüzüklerde omuzlar dikey devam etmektedir. Yüksek oval kaş yuvasına dışbükey profilli taş yerleştirilmektedir. Bazı yüzüklerde omuz içbükey profilli olarak yükselmektedir²⁴. MÖ 2. yüzyılın 2. yarısında yüzüklerde omuzlar içe doğru daha meyilli yapılmış ve yüzük taşı küçülmeye başlamıştır²⁵. MÖ 1. yüzyılda kaş yüksekliği azalmış omuzlar ise yuvarlak biçimli işlenmiştir²⁶. Roma Dönemi'nde geniş halka formu ve oval taşlı yüzükler üretilmeye başlansa da Hellenistik Dönem'de görülen "D" kesitli yüzük halkasına sahip örneklerin kullanımı devam etmiştir²⁷. MS 2. yüzyılda yüzük halkası yukarıya doğru kalınlaşmış, halka boşluğu ve kaş yüzeyi yuvarlak biçim almaya başlamıştır. Bu yüzyılda yapılan yüzük taşları kaş yuvasına yarı gömülü biçimde yerleştirilmiştir²⁸. MS 3. yüzyılda yuvarlak halka yerine, omuzları yukarıya kalkık ve daha ince halkalı yüzükler yapılmış, bu örneklerde kaş yuvası

Figür 1: Burdur Müzesi'nde korunan yüzük (A. Soslu)

²² Marshall 1907, 233.

²³ Williams ve Golden 1994, 198, no. 133.

²⁴ Higgins 1961, 53d-f.

²⁵ Higgins 1961, 61d.

²⁶ Cristea 2022, 102.

²⁷ Marshall 1907, 231; Lightfoot ve Arslan 1992, 234; Whitehouse 2003, 64.

²⁸ Bu tip örnekler için bk. Zrinka 2002, 149, no. 4; Facsady ve Verebes 2009, 994, fig. 1, 1a-IIa.

düz verilmiştir²⁹. Geç Roma Dönemi'nde ince halkalı, konik kaşlı, dışı çokgen, içi yuvarlak halkalı olan yüzükler ile masif halkanın üzerine dörtgen bir kaşın yerleştirildiği yüzükler de üretilmiştir³⁰. Bu form gelişimi, "D" kesitli, yüksek omuzlu ve oval kaş bölümü olan Burdur Müzesi örneğinin form açısından MÖ 3. yüzyıl ile MÖ 1. yüzyıl aralığına ait olabileceğini göstermektedir.

Burdur Müzesi örneğinin benzerleri, Türkiye'deki müzeler ve özel koleksiyonlarda az sayıdaki örnekle temsil edilmektedir. Çünkü bu tip yüzükler arkeolojik kazı çalışmaları ile yüzey araştırmalarında çok sık bulunan bir grup değildir. Burdur Müzesi'nde korunan altın yüzüğün formu bakımından benzerleri daha çok yurt dışındaki müzeler ile özel koleksiyonlarda yer almaktadır.

Form açısından Burdur Müzesi örneğiyle karşılaştırılabilecek eserler arasında, Chicago Doğu Enstitüsü Müzesi³¹, Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi³² ile Robinson Grek Takı Koleksiyonu'nda³³ yer alan ve MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilen yüzükler bulunmaktadır. Metropolitan Sanat Müzesi'nde³⁴ korunan yüzüğün Melos Adası'ndan müzeye kazandırıldığı ve MÖ 3. yüzyıl veya MÖ 2. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir³⁵. Yüzük halkalarının "D" kesitli işlenmesi, halkaların yüksek bir omuz ile kaşa bağlanması ve yüzük kaşlarının oval verilmesi, Burdur Müzesi eseri ile benzerlikler gösterirken; yüzük halkalarının daha kalın, omuzlarının daha dik bir şekilde yüzük kaşına bağlanması ve yüzük kaşlarının daha büyük yapılması bakımından da farklılıklara sahiptir.

Apollonia Nekropolü'nde³⁶ ele geçen altın yüzük ile Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi³⁷, J. Paul Getty Müzesi³⁸ ve British Müzesi'nde³⁹ korunan altın yüzükler MÖ 3.-2. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Söz konusu eserler, "D" kesitli halkaların yüksek bir omuz ile kaşa bağlanması, kaş bölümlerinin oval ve büyük olması gibi özellikleri bakımından Burdur Müzesi örneği ile yakın benzerliğe sahiptir.

Amisos'ta 1995'te tespit edilen bir mezarda yapılan kurtarma kazısında, MÖ geç 2. yüzyıl-erken 1. yüzyıla tarihlendirilen altın yüzük ele geçmiştir⁴⁰. Yüzük halkasının "D" kesitli olması, halkanın yüksek bir omuz ile kaşa bağlanması, yüzük kaşının oval ve büyük yapılması bakımından Burdur Müzesi örneğiyle yakın benzerliklere sahip olan Amisos örneği, omuzların yuvarlak biçimli ve içbükey profilli olarak yükselmesi, kaş yüksekliğinin azalması ile yüzük taşının daha küçük olması bakımından da Burdur Müzesi örneğinden ayrılmaktadır.

Patara'da 43 nolu mezarda bulunan ve MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen yüzük⁴¹, formu bakımından Burdur Müzesi örneğiyle karşılaştırılabilir. Yüzük halkası "D" kesitlidir; yukarıya doğru yükselerek yuvarlak bir omuz ile kaşa bağlanmıştır. Yüzük kaşı oval

²⁹ Bu dönemde çift halkalı yüzükler ile yılanbaşı yüzüklerle de karşılaşılmaktadır, bk. Higgins 1961, 62a-d.

³⁰ Deighton 2016, 45.

³¹ Kraeling 1955, 253, no. 1. Chicago'da bulunan yüzüğün Doğu Akdeniz (Suriye) üretimi olduğu ifade edilmektedir.

³² Juliiis 1984, 296, no. 226.

³³ Robinson 1949, pl.44, no. 30.

³⁴ Oliver 1966, no. 19.

³⁵ Oliver 1966, 279.

³⁶ Tonkova 1997b, 101, pl. V, no. 6.

³⁷ Juliiis 1984, 298, no. 233; 299, no. 234.

³⁸ Spier 1992, 77, no. 164. Yüzük taşının merkezine ayakta duran erkek figürü işlenmiştir, bk. Pfrommer 2001, 35, no. 24a.

³⁹ Marshall 1907, 71, pl. XII, no. 385. Yüzük taşının merkezine atlı savaşıcı figürü işlenmiştir.

⁴⁰ Şirin ve Yiğitpaşa 2021, 211, res. 39, no. 39.

⁴¹ Uygun 2000, 50-52, lev. 12a.Y13.

biçimlidir; yuvaya oturan taş (yüzük taşının merkezine ayakta duran kanatlı tanrıça figürü işlenmiştir) dışbükey kavimsli olması bakımından benzerlik göstermektedir. Burdur Müzesi örneğine göre kaş yüksekliğinin azalması, omuzların içe doğru daha meyilli verilmesi ve yüzük taşının daha küçük olması bakımından da farklılıklara sahiptir.

Akyurt-Kalaba Tümülüsü'nde⁴² ve Metropolitan Sanat Müzesi'nde⁴³ bulunan yüzükler MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Yüzükler halka formu ve "D" kesitli işlenmiş olması bakımından Burdur Müzesi örneğiyle karşılaştırılabilir. Yüzük halkaları yukarıya doğru yükselerek yuvarlak bir omuz ile kaşa bağlanmıştır. Her iki yüzük de omuzlarının içe doğru daha basık verilmesi, yüzük taşlarının daha küçük olması ve yüzük taşında cameo tekniğinin uygulanması gibi özellikleri bakımından da Burdur Müzesi örneğine göre farklılık göstermektedir.

Yüzük Taşının Formu

Yüzüklerin genişletilen üst bölümü yüzük kaşdır. Bu bölüm kabartma veya oyma, mühür, motif ya da figürlerle bezenmektedir⁴⁴. Genel olarak yüzük kaşında, yüzük taşının (*gemma-gem*) tutturulacağı bir montür bulunmaktadır; montürün içine farklı formlarda yüzük taşı yerleştirilmektedir⁴⁵. Değerli ya da yarı değerli taş üzerine *intaglio*⁴⁶ tekniğinde işlenen bu örnekler Grekçe "λιθοιέγγει λομμένοι"⁴⁷; Latince *gemma* olarak anılmaktadır⁴⁸. Yüzük taşı olarak karnelyan, garnet, fayans, mor yakut, kuvars, akik, jasper taşı, kalsedon ve cam yaygın kullanılmıştır⁴⁹. Üzerinde tanrı/tanrıça betimleri, insan ve gündelik hayattan sahneler ile hayvan betimleri yer almaktadır⁵⁰. Oyma tekniğinde yapılmış bu tip takılar kullanıcıları ile özdeşleşerek, sahibinin markası/imzası haline gelmiştir. Böylelikle kullanıcılar, mülkünü işaretleyebilmiş, yüzüklerini takas veya ticarete bir araç olarak kullanabilmişlerdir⁵¹. Bu nedenle yüzükler kıyafetlerde ya da bilek etrafına veya bir halkaya takılı olarak boyuna asılarak da kullanılmışlardır⁵². Mühür işlevine ek olarak *apotropeik* amaçlı taşınan objeler⁵³ arasında yüzükler de yer almaktadır. Bu takı grubu Geç Roma Dönemi ve sonrasında uzun süre varlığını koruyarak, değerli ya da yarı değerli taşlardan dönemin modasına uygun bezemelerle süslenmiş ve kullanıcıların beğenisine sunulmuştur⁵⁴.

MÖ 7.-6. yüzyılda ana form olarak kullanılan scarabe tarzında yapılmış yüzüklerin yüzük taşları kare, yuvarlak ve oval biçimlidir⁵⁵. MÖ 5. yüzyılda kullanılan scarabe tarzında yapılmış yüzüklerin taşları oval ve yuvarlak gövdelidir⁵⁶. MÖ 4. yüzyılın sonunda

⁴² Arslan ve Metin 2014, 153, no. 1.

⁴³ Allen 2019, 19, fig. 11.

⁴⁴ Facsady ve Verebes 2009, 996, fig. 6,8.

⁴⁵ Bingöl 1999, 35.

⁴⁶ Murray 1988, 25.

⁴⁷ Murray 1988, 9.

⁴⁸ Fossing 1929, 18.

⁴⁹ Murray 1988, 11.

⁵⁰ Fossing 1929, pl. I, no. 2-3; pl. I, no. 4-12; pl. I, no. 13-16; 32, pl. I, no. 17-11; 22, pl. I, no. 23-29; 34, pl. I, no. 30-37; 72, pl. V, no. 337-346; 73, pl. V, no. 347-356; 95, pl. VII, no. 529-537; 115, pl. IX, no. 679-685.

⁵¹ Ignjatović 2017, 94-95.

⁵² Gray 1983, 191; Gołyźniak 2020, 1.

⁵³ Soslu 2023, 517-524; Soslu ve Soslu 2023, 71-86.

⁵⁴ Arslan ve Yeğin 2021, 117.

⁵⁵ Marshall 1907, 8, no. 38; Fossing 1929, 29; Murray 1988, 5-6; Spier 1992, 1, fig. 1. Jasper ve karnelyan yaygın kullanılan taşlardır, bk. Walter 1926, 52-62. Bu örneklerde genellikle hayvan (kanatlı boğa, yunus, kuş, at, geyik, aslan) betimi bulunmaktadır; az da olsa insan betimi, portre, savaş sahnesi, günlük hayattan sahneler ve av sahnesi görülmektedir, bk. Fossing 1929, pl. I, no. 2-3. Yüzük taşlarının teknik bakımdan işlenmesi oldukça zordur. İlk örnekler elde şekillendirilmiş, daha sonraları ince ve kalın uçlu matkaplar kullanılmıştır. Bu yapım aşamasında işlenen figürlerin üzerinde büyüteç kullanılıp kullanılmadığı hala kesin değildir, bk. Lafli 2012, 134.

⁵⁶ Marshall 1907, 9, no. 41; Walter 1926, 64-65. Karnelyan, akik ve kalsedon yaygın kullanılan taşlardır; bu taşlar

scarabelerin kendi içinde üç gruba ayrılarak gelişimlerini tamamladığı ve yerini Hellenistik Dönem'in taş yuvasına yerleştirilen yüzük taşlarına bıraktığı görülmektedir⁵⁷. MÖ 4.-1. yüzyıllar arasındaki yüzük taşları dikdörtgen, oval, yuvarlak veya dışbükey kavilidir⁵⁸. Roma Dönemi'nde kolay işlenebilen doğal taşlar tercih edilmiştir⁵⁹. MS 1.-2. yüzyıl arasında düz veya dışbükey kavilidir⁶⁰; MS 2.-3. yüzyıllar arasında yuvarlak ve dairesel⁶¹; MS 4.-7. yüzyıllar arasında ise dışbükey gövdeli yüzük taşları daha yaygın kullanılmıştır⁶². Burdur Müzesi'nde korunan yüzüğün taşı oval biçimlidir; kaş kısmı dışbükey profilli, iç yüzeyi düzdür. Yüzük taşının formu dikkate alındığında, bu örneğin MÖ 4.-1. yüzyıllar arasındaki bir zaman dilimine ait olması gerektiği anlaşılmaktadır. Daha net bir tarih için yüzük ve yüzük taşının formunun yanı sıra yüzük taşı üzerindeki betimin de detaylıca ele alınması gerekir.

Nike Betimi

Çalışma konumuzu oluşturan Burdur Müzesi örneğinin yüzük taşı üzerinde yer alan kanatlı tanrıça, Grek panteonunda Nike, Roma panteonunda Victoria olarak adlandırılan zafer tanrıçasıdır. Nike ve Victoria betimlerinin görüldüğü eserlerin değerlendirildiği çalışmalarda, bu iki tanrıçanın birbiriyle ilişkili, farklı veya ayırt edici özelliklerinden söz edilmemiştir⁶³. Burdur Müzesi örneğinin değerlendirilmesinde, yüzük taşlarındaki Nike betimleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kronolojiye bağlı kalınarak yapılan incelemede, Nike betiminin stilistik özellikleri üzerinde durulmuş, bunların Burdur Müzesi örneği ile benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmuştur. Söz konusu özellikler göz önünde bulundurularak, Burdur Müzesi örneği için tarih önerisinde bulunulmuştur.

Nike betimleri MÖ 6. yüzyıldan⁶⁴ itibaren scarabeler üzerinde, MÖ 5. yüzyılda⁶⁵ ise altından yapılmış yüzüklerin kaş bölümünde yer almaktadır. MÖ 5.-4. yüzyıl⁶⁶ örneklerinde tanrıça Nike'nin kanatları uzamış; bacaklarında giysi bulunmaktadır. İki elinde büyük bir çelenk tutan betimlerinde Nike'nin kanatları aşağıya doğru inmiş, dar bir alanı kaplar şekildedir. MÖ 4. yüzyılda⁶⁷ hatlar oldukça keskindir. Bu dönemde değerli taşlar üzerinde de Nike betimleri görülmektedir ve bu betimlerin bir kısmında Nike tanrı ve tanrıçalarla

üzerine sakallı erkek başı, kadın başı, av sahnesi, günlük hayattan sahneler, at, köpek, sfenks, grifon ve panter gibi betimler işlenmiştir, bk. Fossing 1929, pl. I, no. 4-12; Murray 1988, pl. D-E.

⁵⁷ Spier 1992, 1, fig. 2.

⁵⁸ Marshall 1907, 11, no. 50; 12, no. 55; Walter 1926, 69-73; Fossing 1929, 22, pl. I, 23-29; 34, pl. I. 30-37; Maaskant-Kleibrink 1978, 39, no. 193a, 135, no. 809; Murray 1988, pl. F-G; Spier 1992, 109, no. 274; Lafli 2012, 145, no. 125; Lindhagen 2015, 36, fig. 7; Cravinho 2017, pl. 2, no. 22.

⁵⁹ Plin. *nat.* XXXVII, 109; King 1866, IV, 9; Gray 1983, 195; Spier 1992, 145.

⁶⁰ Marshall 1907, 31, no. 186; Walter 1926, 322-350; Fossing 1929, 94, pl. VII, no. 528; 150, pl. XII, no. 940-943; 160, pl. XIII, no. 1030-1032; 181, pl. XV, no. 1235-1240; 185, pl. XV, no. 1273-1276; 210, pl. XVIII, no. 1541-1543; 215, pl. XVIII, no. 1587-1588; Aparaschivei ve Chiriac 2018, 97, fig. 5-6, 98, fig. 7-8; 99, fig. 9a.

⁶¹ Marshall 1907, 31, no. 188; Walter 1926, 120-121; Fossing 1929, 31; Maaskant-Kleibrink 1978, 86, no. 463; 87, no. 464; 162, no. 1027, 166, no. 1064; Spier 1992, 124, no. 327; 142, kat. no. 394, 152, kat. no. 426; Lafli 2012, 134; Hamat 2014, 75, pl. I, no. 1-4, 6; Cravinho 2017, pl. 4, no. 51.

⁶² Fossing 1929, no. 1656-1856; 236, pl. XX, no. 1747-1756; 242, pl. XX, no. 1804-1813; 243, pl. XXI, no. 1817-1821; Richter 1956, 63-86.

⁶³ MÖ 5. yüzyıl Nike figürleri için bk. Osborne 1912, 322, pl. IX, 12; Maaskant-Kleibrink 1978, 81, no. 22; MÖ 3.-2. yüzyıl Nike figürleri için bk. Maaskant-Kleibrink 1978, 82, no. 24; Lindhagen 2015, 25, fig. 1; MÖ 1. yüzyıl Nike figürleri için bk. Golyźniak 2022, 73, no. 28; Uygun 2000, 36-40, lev. 8b.Y9; MS 1.-2. yüzyıl Nike figürleri için bk. Maaskant-Kleibrink 1978, 291, no. 832; 291, no. 862a-b; 222, no. 537; 282, no. 790a-b; 281, no. 785a-b; 291, no. 831b; Spier 1992, 136, no. 370; 109, no. 274; 121, no. 316; Cravinho 2017, 194, pl. 2, no. 26; 194, pl. 2, no. 27; Golyźniak 2022, 86, no. 41.

⁶⁴ Osborne 1912, 308, pl. V, 7.

⁶⁵ Maaskant-Kleibrink 1978, 81, no. 22.

⁶⁶ Osborne 1912, 323, pl. IX, 13; Puma 2013, 288, fig. 7. 107.

⁶⁷ Spier 1992, 37, no. 60.

birlikte ikili kompozisyonlar oluşturmaktadır. MÖ 3.-1. yüzyıllarda⁶⁸ değerli taşlar üzerine çıplak olarak işlenen betimlerinde Nike'nin bacaklarının etrafına sarılı bir *hymation* veya büyük katlamalı bir *khiton* giydiği görülmektedir. Bir eliyle kalkan üzerine yazı yazarken ya da bir eliyle çelenk, diğer eliyle palmiye dalı tutarken betimlenen örnekleri de mevcuttur.

Burdur Müzesi örneğiyle benzer Nike betimine sahip yüzük taşları Patara'da (43 nolu mezar)⁶⁹ ve Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde⁷⁰ tespit edilmiştir. Genel kompozisyonun yanı sıra detayları bakımından da Burdur Müzesi örneğiyle yakın benzerliklere sahip olan bu iki eserde figür yüzük taşının merkezine yerleştirilmiştir. Hatları daha yumuşak, yuvarlatılarak verilmiştir. Figürlerde baş büyük ve hafif yukarı kalkıktır. Burun diğer uzuvlara göre oldukça büyüktür ve gözler yüzeyseldir. Dudaklar düz ve çene yuvarlatılmıştır. Figürlerin altında şua tacı bulunmaktadır. Boyunları kısa ve kalındır. Uçma hareketinden dolayı bir ayakları ileride, diğer ayakları geride verilmiştir. Her iki figür de kalça altına dek inen uzun kanatlıdır. Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde korunan yüzük taşı MÖ 2. yüzyıla⁷¹; Patara'da ele geçen yüzük taşı MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Nike betiminin görüldüğü bir diğer örnek Tiflis'te, Natsvlshvili Aile Koleksiyonu'nda bulunan ve MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen yüzüktür⁷³. Yüzük taşında yer alan Nike betimi merkeze tek olarak yerleştirilmiştir. Baş büyük ve hafif yukarı kalkıktır. Burun diğer uzuvlara göre daha büyüktür ve gözler yüzeysel verilmiştir. Figürün altında şua tacı bulunmaktadır. Boyun kısa ve kalındır. Uçma hareketinden dolayı bir ayak ileride, diğer ayak geridedir. Kıvrımları yumuşak bir şekilde akan *khiton* giyimlidir. Bir elinde çelenk, diğer elinde palmiye dalı tutmaktadır. Tiflis örneği, Nike'nin çenesinin hafif öne doğru ve keskin verilmesi ile uzun kanatlarının ayak bileğine dek inmesi gibi özellikleri bakımından Burdur Müzesi eserinden ayrılmaktadır.

MS 1.-2. yüzyılda kalsedon, jasper, karnelyan ve akik gibi değerli taşlar üzerinde⁷⁴ Nike betimi oldukça yaygındır. Nike, yüzük taşının merkezine yerleştirilmiş tek figürlü sahnelerin yanı sıra tanrı ve tanrıçalar ile birlikte ikili kompozisyondan oluşan sahnelerde de görülmektedir. MS 1. yüzyıla ait iki yüzük taşında uçar pozisyonda Nike betimlenmiştir. Bunlardan biri Lahey Kraliyet Madeni Para Kabin'i'nde bulunan Değerli Taşlar

Figür 2: Yüzük taşının üzerinde yer alan Nike betimi (A. Soslu)

⁶⁸ Maaskant-Kleibrink 1978, 82, no. 24; Spier 1992, 69, no. 141; Golyźniak 2022, 73, no. 28.

⁶⁹ Uygun 2000, 36-40, lev. 8b.Y9.

⁷⁰ Juliis 1984, 299, no. 237.

⁷¹ Juliis 1984, 299, no. 237.

⁷² Uygun 2000, 36-40, lev. 8b.Y9.

⁷³ Golyźniak 2022, 73, no. 28. MÖ 1. yüzyıla ait yüzük taşının Mısır veya Levant kökenli bir atölyede, üretildiği düşünülmektedir. Doğu Akdeniz'deki ticari aktivasyon için bk. Soslu 2022, 259-297.

⁷⁴ Osborne 1912, 351, pl. XVIII, 22; 359, pl. XXI, 17; 364, pl. XXIII, 24; 366, pl. XXIV, 14; 366, pl. XXIV, 15; 369, pl. XXV, 9; Maaskant-Kleibrink 1978, 291, no. 832; 291, no. 862a-b.

Katalogu'nda⁷⁵ diğeri ise J. Paul Getty Müzesi'nde⁷⁶ korunmaktadır. Söz konusu eserlerde Nike'nin yüzük taşının tam merkezine, uçar pozisyonda işlenmesi, tanrıçanın sola doğru hareket halinde verilmesi, *khiton* giyimli olması ile bir elinde çelenk, diğer elinde palmye dalı tutması gibi özellikleri bakımından Burdur Müzesi örneğiyle yakın benzerliklere sahiptir. Buna karşın, Nike'nin daha uzun ve ince boyunlu olması, çenenin daha keskin profilli verilmesi, *khitonun* diz altında sonlanması ve kanatlarının daha geniş işlenmesi bakımından da farklılık görülmektedir. MS 2. yüzyılda üretilen yüzüklerde değerli taşlar daha fazla tercih edilmiştir. Bu yüzyılda cam, karnelyan ve jasper kullanımı yaygındır. Nike figürü tekli veya tanrı/tanrıçalar ile birlikte ikili kompozisyonlarda görülmektedir. Yalnızca büstünün yapıldığı örnekler de mevcuttur⁷⁷. J. Paul Getty Müzesi'nde⁷⁸ korunan bu yüzyıla ait bir yüzük taşının merkezinde, uçar pozisyonda betimlenmiş, bir elinde çelenk, diğer elinde palmye dalı tutan kanatlı tanrıça betimi yer almaktadır. Söz konusu örnek genel kompozisyonu bakımından Burdur Müzesi örneğiyle benzer olmasına karşın, Nike'nin başının büyük, boyununun daha kalın ve çenesinin yuvarlatılmış olması bakımından detaylandırmada farklılara sahiptir.

Sonuç

Burdur Müzesi altın yüzüğün form ve kompozisyon açısından benzerleri, Türkiye'de Apollonia Nekropolü, Amisos (mezar), Patara (mezar) ve Akyurt-Kalaba Tümülüsü'nde ele geçmiştir. Bu tip yüzük formları İtalya, Gürcistan, ABD ve Hollanda'da ise daha çok müze ve özel koleksiyonlarda karşımıza çıkmaktadır.

Burdur Müzesi örneğinin form bakımından en yakın örnekleri Apollonia'da, Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde, British Müzesi'nde ve J. Paul Getty Müzesi'nde korunan altın yüzüklerdir. Yüzükler halka formludur; halkaları "D" kesitlidir. Yüzük halkaları yüksek bir omuz ile kaşa bağlanmıştır. Kaş bölümleri oval ve büyüktür; taşların merkezine *intaglio* (kazıma) tekniği ile figür işlenmiştir. Yüzükler, MÖ 3.-2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Değerlendirilen örnekler içinde form ve genel kompozisyon bakımından benzerliklerin yanı sıra Nike figürünün detayları bakımından da benzer olan yüzükler Patara'daki 43 nolu mezarda bulunan örnek ile Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde korunan örnektir. Her iki yüzükte de figürün vücut konturları yumuşak, baş büyük ve yukarı kalkık verilmiş, boyun bodur ve kalın, burun büyük, gözler yüzeysel, dudaklar düz ve çene yuvarlak işlenmiştir. Ayrıca, figürün hareketinden kaynaklı olarak uçuşan elbise kıvrımları ile kalça altına kadar inen uzun kanatların betimlenişi bakımından da yakın benzerlikler söz konusudur. Taranto Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde korunan yüzük taşı MÖ 2. yüzyıla ait iken; Patara'daki 43 nolu mezarda bulunan yüzük taşı, buluntu kontekstinden ve betiminden dolayı MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Ancak, altın objeler her zaman ele geçtiği kontekstle uyumlu olmayabilir; değerli objelerin miras yolu ile aktarıldıkları da göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Burdur Müzesi örneğinin yüzük halkası, omuz yapısı, yüzük kaşı formu, yüzük kaşına yerleştirilen taşta *intaglio* (kazıma) tekniğinin uygulanmasının yanı sıra Nike figürünün detayları da dikkate alındığında, Burdur Müzesi yüzüğünün MÖ 3.-2. yüzyıllara ait olduğu anlaşılmaktadır.

Altın yüzükler Hellenistik Dönem'de tüccarlar ve askerler tarafından, özellikle de askeri grupların atlı ve şövalye sınıfı tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu grupların

⁷⁵ Maaskant-Kleibrink 1978, 222, no. 537.

⁷⁶ Spier 1992, 121, no. 316.

⁷⁷ Richter 1956, 117, pl. 49, no. 188; Spier 1992, 125, no. 341; 136, no. 371.

⁷⁸ Spier 1992, 136, no. 371.

kullandıkları yüzüklerin betimlerinde, bilhassa tanrı/tanrıça figürleri bulunmaktadır. Buradaki figürlerin ikonografik özellikleri, kullanıcıların veya takan kişilerin kişisel teolojik inançlarının yanı sıra mesleki uğraşlarının da anlaşılmasında ve belirlenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Altın yüzük kullanımı, başlangıçta üst düzey yönetici grupları, kıdemli askerler gibi erk/statü sahibi sınıflar tarafından kullanılırken daha sonra azatlı kölelerin de kullandıkları bir takı grubu olmuştur. Burdur Müzesi örneğinin hem altın olması hem de yüzük taşında, sol elinde defne çelengi, sağ elinde palmye dalı tutan uçan Nike figürünün bulunması, bu yüzüğün statü sahibi bir yönetici, yüksek memur veya rütbeli asker gibi toplumda yer edinmiş bir kişi tarafından kullanıldığını ve nitelikli/özel bir kullanım amacı olduğunu ortaya koymuştur. Burdur Müzesi yüzüğünün, önemli bir komutan/kıdemli bir asker tarafından kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Yüzüğün bir savaşta zafer kazanmış olan nitelikli bir askere hediye amaçlı takdimi de mümkündür. Dolayısıyla kullanıcıya iyi şans ve başarı getirmesinin yanı sıra koruyuculuk sağlaması amacıyla da kullanılmış olması olağan bir durumdur.

Teşekkür

Bu çalışma için gerekli izinleri veren Burdur Müzesi Müdürü Sn. Murat Kaleağasıoğlu'na çok teşekkür ederim. Eserin müze laboratuvarındaki teknik çalışmaları sırasında desteklerini esirgemeyen Uzman Arkeolog Uğur Biçer'e ve Doktorant Mustafa Çidem'e müteşekkirim.

Bibliyografya

Antik Kaynaklar

- Diog. Laert. = Diogenes Laertius, *Vitae Philosophorum*. Kullanılan tercüme: Hicks, R. D. 1925. *Diogenes Laertius, Lives of Eminent Philosophers*. The Loeb Classical Library 184. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Plin. *nat.* = Plinius, *Naturalis Historia*. Kullanılan metin ve tercüme: Rackham, H. R., W. H. S. Jones, D. E. Eichholz. 1947-1962. *Pliny, Natural History*, vols 1-10. The Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Modern Kaynaklar

- Allen, R. 2019. "Eye-Like Radiance: The Depiction of Gemstones in Roman Wall Painting." *Arts* 8 (20): 1-26.
- Aparaschivei, D. ve C. Chiriac. 2017. "Some Roman Engraved Gemstones of Ibida Fortress (Tulcea County)." *Archaeological Small Finds and Their Significance, Proceedings of the International Symposium from Deva-GeoagiuBăi, 23-25 Mart 2016*, Eds. C. Cristescu, A.C., Rîșcuta ve A.T. Marc, 91-106. Romanya: Editura Mega.
- Arslan M. ve M. Metin. 2014. "2012 Yılı Akyurt-Kalaba Tümülüsü Kurtarma Kazısı." *Anatolia* 40: 145-178.
- Arslan, M. ve Y. Yeğin. 2021. "Ankara'dan Isis ve Harpokrates Betimli Sihirli Yüzük Taşları ve Amuletler." *Seleucia* 11: 113-136.
- Bingöl, F.R.I. 1999. *Antik Takılar, Anadolu Medeniyetleri Müzesi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Cravinho, G. 2017. "Roman Engraved Gems in the National Archaeological Museum in Lisbon." *Studies in Ancient Art and Civilization* 21: 173-245.
- Cristea, Ș. 2022. *Zeu Tangibili Gemele Și Cameele Antice Intre Utilitate Și Estetică / The Gods We can Touch Ancient Gems and Cameos between Utility and Aesthetics*. Romanya: Editura Mega.
- Crummy, N., M. Henig ve C. Ward. 2016. "A Hoard of Military Awards, Jewellery and Coins from Colchester." *Society for the Promotion of Roman Studies* 47: 1-29.
- Çelikbaş, E. 2018. "Tokat Müzesi Gümüş Yüzükleri." *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (ANARSAN Sempozyumu Özel Sayı) 2*: 1051-1065.
- Dági, M. 2013. "ΚΛΕΙΤΑΙ ΔΩΡΟΝ: Gold Jewellery from Tomb Z at Derveni." *Anodos. Studies of the Ancient World* 13: 85-103.
- Davey, C.J. 2009. "The early history of lost-wax casting." *Metallurgy and Civilisation: Eurasia and Beyond, Proceedings of the 6th International Conference on the Beginnings of the Use of Metals and Alloys (BUMA VI)*, Eds. J. Mei ve T. Rehren, 147-154. London: Archetype.
- Deighton, H.J. 2016. *Eski Roma Yaşantısında Bir Gün*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Erhat, A. 2011. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Facsady, A.R. ve Verebes, A. 2009. "Analysis of Roman Bronze Finger Rings from Aquincum." *Materials and Manufacturing Processes* 24: 993-998.
- Fossing, P. 1929. *Catalogue of the Antique Engraved Gems and Cameos Thorvaldsen Museum*. Oxford: Oxford University Press.

- Gołyźniak, P. 2020. *Engraved Gems and Propaganda in the Roman Republic and under Augustus*. London: Archaeopress Publishing.
- Gołyźniak, P. 2022. *Engraved Gems from Tbilisi, Georgia. The Natsolishvili Family Collection*. Światowit Supplement Series C: Pontica et Caucasia. Volume III. Warsaw: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Gray, F.L. 1983. "Engraved Gems: a Historical Perspective." *Gem & Gemoloji*, Ed. R.T. Liddicost, 191-201. Los Angeles: Waverly.
- Hamat, A.C. 2014. "Dextrarum Iunctio and rings associated with the engagement discovered on the territory of roman Dacia." *Sargetia* 5: 61-76.
- Higgins, R.A. 1961. *Greek and Roman Jewellery*. Chanhassen: Butler & Tanner.
- Ignjatović, M. 2017. "Roman Jewellery in Belgrade: Jewelry of Precious metals, Semi Precious et Precious Stones from Antique Collection in the Belgrade City Museum." *Engraved gems and cameos from the Antiquities Collection of the Belgrade City Museum*, Eds. S. Krunic ve M. Ignjatović, 94-115. Belgrade: Belgrade City Museum Publishing.
- Juliis, E. 1984. *Gli ori di Taranto in età Ellenistica*. Milano: Arnoldo Mondadori.
- King, C.W. 1866. *The Handbook Engraved Gems*. London: Bell and Daldy.
- Krealing, C.H. 1955. "Hellenistic Gold Jewellery in Chicago." *Archaeological Institute of America* 8(4): 252-259.
- Lafli, E. 2012. "İzmir Müzesi'ndeki Intaglio ve Cameo Örnekleri: Ön Değerlendirme." *Arkeoloji ve Sanat* 140: 133-154.
- Lightfoot, C.S. ve M. Arslan. 1992. *Anadolu Antik Camları, Yüksel Erimtan Koleksiyonu*. İzmir: Ünal Offset.
- Lindhagen, M.P. 2015. "What's in a ring?." *Smykker: personlig pynt i kultur historisk lys*, Eds. M. Vedeler ve I.M. Rostad, 21-43. Trondheim: Museums for Laget.
- Maaskant-Kleibrink, M. 1978. *Catalogue of the Engraved Gems in the Royal Coin Cabinet the Hague I*. Washington: U.S. Government Publishing Office.
- Marshall, M.A. 1907. *Catalogue of the Finger Rings, Greek, Etruscan, and Roman, in the Departments of Antiquities, British Museum*. London: Order of the Trustees.
- Milovanović, B. 2018. "Jewelry as a Symbol of Prestige, Luxury and Power of the Viminacium Population." *Vivere Militare Est. From Populus to Emperors. Living on the Frontier. Volume II*. Eds. S. Golubović ve N. Mrđić, 101-141. Belgrade: DigitalArt Beograd.
- Murray, A.S. 1988. *A Catalogue of Engraved Gems British Museum*. London: William Clowes and Sons Press.
- Oliver, A. 1966. "Greek, Roman and Etruscan Jewelry." *The Metropolitan Museum of art Bulletin*: 270-284.
- Osborne, D. 1912. *Engraved Gems Signets, Talismans and Ornamental Intaglios, Ancient and Modern*. New York: Henry Holt and Company.
- Pfrommer, M. 2001. *Greek Gold from Hellenistic Egypt*. Los Angeles: Getty Publications.
- Popovic, I. 2010. "Gold and Silver Jewelry from Central Balkan Provinces of Roman Empire." *Histria Antiqua* 19: 55-64.

- Puma, R.D. 2013. *Etruscan Art in the Metropolitan Museum of Art*. London: Yale University Press.
- Richter, G.M.A. 1956. *The Metropolitan Museum of Art, Catalogue of Engraved Gems: Greek, Etruscan, and Roman*. Roma: L'Ermadi Bretschneider.
- Robinson, D.M. 1949. "The Robinson Collection of Greek Gems, Seals, Rings and Earrings." *Hesperia Supplements* 8: 305-323.
- Sop, S.A., M. Yeşiltaş ve S. Soslu. 2019. "Fiziksel Çevrenin Müze Ziyaretçileri Üzerine Etkisi, Burdur Müzesi Örneği." *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8(4): 3889-3910.
- Soslu, A. 2022. "Eskiçağ'da Deniz Ticaretinde Camın Meta Olarak Kullanımına Genel Bir Bakış." *Asobid Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11: 259-297.
- Soslu, S. 2023. "A Study of the Burdur Museum's Harpocrates Figure: Iconography, Egyptian and Greco-Roman Interaction and Theological Transformation." *Prof. Dr. Sebahattin Bayram Armağanı, Eskiçağ Tarihi Yazıları*, Eds. Y. Kılıç, R. Kuzuoğlu, S.A. Akkuş ve Ö. Kahya, 517-528. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Soslu, S. ve A. Soslu. 2023. "Burdur Müzesi'nden Bes Amuleti." *Arkeoloji Dergisi XXXI* (2): 71-94.
- Spier, M. 1992. *Ancient Gems and Finger Rings Catalogue of the Collections the J. Paul Getty Museum*. Los Angeles: Getty Publications.
- Şirin, O.A. ve D. Yiğitpaşa. 2021. "Yeni Veriler Işığında Amisos Altın Eserleri Üzerine Gözlemler." *Asobid Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10: 143-216.
- Tonkova, M. 1997a. "Hellenistic Jewellery from the Colonies on the West Black Sea Coast." *Archaeology in Bulgaria* I(1): 83-102.
- Tonkova, M. 1997b. "Traditions and Aegean Influences on the Jewellery of Thracia in Early Hellenistic Times." *Archaeology in Bulgaria* I (2): 18-31.
- Tonkova, M. ve A. Bojkova, 2015. "Les Produits de Luxe Grecs et Leur Circulation en Thrace." *L'epopee des Rois Tharces Splendeurs Archaeologiques de Bulgarie*, Ed. L. Dastani, 72-76. France: MLP.
- Uygun, Ç. 2000. *Patara Geç Hellenistik-Roma Dönemi Takıları*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Walter, H.B. 1926. *Catalogue of the Engraved Gems and Cameos Greek, Etruscan and Roman in the British Museum*. Oxford: Oxford University Press.
- Whitehouse, D. 2003. *Roman Glass in the Corning Museum of Glass III*. Easthampton: Hudson Hills.
- Williams, D. ve J. Golden. 1994. *Greek Gold Jewellery of the Classical World*. London: British Museum Press.
- Yıldırım, R. 1989. *Urartu Takıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Zimmermann, T. 2016. "Ancient Jewellery in Turkey." *Encyclopaedia of the History of Science, Technology, and Medicine in Non-Western Cultures*, Ed. H. Selin, 1-15. New York: Springer.
- Zrinka, B. 2002. "Glass Rings." *Longae Saloniae I*, Ed. M. Emilio, 289-295. Split: Arheološki Muzej.